

Kangaroo Court?

Can animals be held accountable for their actions?

1. בראשית פרשת נח פרק ט פסוקים א - ז

וַיִּבְרַךְ אֱלֹקִים אֶת נֹחַ וְאֶת בְּנָיו וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ: וּמִוֹרָאֲכֶם וְחַתְּכֶם יִהְיֶה עֲלֵיכֶם כָּל חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם כְּכֹל אֲשֶׁר תִּרְמָשׁ הָאֲדָמָה וּבְכֹל דְּגַי הַיָּם בְּיַדְכֶם נִתְּנוּ: כָּל רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא חַי לְכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ כִּיִּרְק עֵשֶׂב נִתְּתִי לְכֶם אֶת כָּל: אֲךָ בְּשֶׂר בְּנִפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכְלוּ: וְאֲךָ אֶת דְּמַמְכֶם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם אֲדַרְשׁ מִיַּד כָּל חַיָּה אֲדַרְשְׁנוּ וּמִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ אָחִיו אֲדַרְשׁ אֶת נַפְשׁ הָאָדָם: שִׁפּוֹךְ דַּם הָאָדָם בְּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפָּךְ כִּי בְצַלְמֵם אֱלֹקִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם: וְאִתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ שְׂרָצוּ בָאָרֶץ וּרְבוּ בָהּ: ט

2. רד"ק בראשית פרק ט פסוק ה

מיד כל חיה אדרשנו - 1 שיתננה ביד חיה אחרת להרגה או ביד אדם. ואף על פי שאין גמול ועונש לשאר בעלי חיים אלא לאדם שהוא בעל שכל, בעסק האדם יש להם גמול ועונש, כמו שאמר הנה, מיד כל חיה אדרשנו, ונאמר וישד בהמות יחיתן (חבבוק ב') ונאמר בגמול ולא שבר את החמור (מלכים א' י"ג כ"ח).

3. רמב"ן בראשית פרק ט פסוקים ה - ו

מיד כל חיה אדרשנו - תמה אני, (1) אם הדרישה כמשמעה, מיד החיה כמו מיד האדם להיות עונש בדבר, ואין בחיה דעת שתענש או שתקבל שכר. 2 ואולי יהיה כן בענין דם האדם לבדו שכל החיה שתטרוף אותו תטרף כי גזרת מלך היא, וזה טעם סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו (שמות כא כח), ואיננו להעניש את בעליו בממונו*, כי אפילו שור המדבר חייב מיתה (ב"ק מד ב). וצוה כן בבני נח כבישראל**. ויהיה טעם שופך דם האדם כל שופך, בין חיה בין אדם, והנה דמו נדרש בבית דין ובידי שמים.

3 ויתכן שיהיה טעם "מיד כל חיה", שתהיה הנקמה בשופך הדם מיד כל חיה, כמו כי לקחה מיד ה' כפלים בכל חטאתיה (ישעיה מ ב). ואמר, אך דמכם אדרוש ואנקום אותו ביד כל חיה, כי אשלח ברוצח כל חית הארץ ואשלח בו גם האדם ולא ינצל מידם, וכמוהו מכל צוררי הייתי חרפה (תהלים לא יב) מידם, זה חלק אדם רשע מאלקים ונחלת אמרו מאל (איוב כ כט).

4 ואולי הדרישה מיד החיה היא שלא תטרוף האדם, כי כן שם בטבעם. וסוד הענין, כי בעת היצירה נתן לאדם את כל עשב זרע וזרע ואת כל העץ אשר בו פרי עץ לאכלה, ונתן לחיה את כל ירק עשב לאכלה, ואמר הכתוב (לעיל א ל) ויהי כן, כי הוא טבעם ומנהגם. ועתה כאשר אמר באדם שישחוט הבעלי החיים והושם בטבע או במנהג שיהיו בעלי החיים זה לזה לאכלה, הוצרך לצוות שיהיו שאר בעלי החיים לבני אדם טרף לשיניהם, והם ייראו מהם ולא יטרפו בהם. ואמר ואך את דמכם לנפשותיכם, לרמוז כי לא ידרוש דם חיה מיד חברתה, אם כן נשאר בהם לטרוף זו את זו. וזה טעם הזכירו איסור שפיכת דמים בכאן מפני היתר השחיטה שהיה המנהג לשפוך דם, כי על דעת רבותינו (סנהדרין נו ב) כבר הזהיר אדם הראשון בזה, אבל מפני השחיטה הוצרך לומר התרתיה לכם לשפוך דם כל חי זולתי דמכם שיהיה אסור לכם ולכל החיים שלא יהיה להם טבע לשפוך אותו.

4. רמב"ן ויקרא פרק כו פסוק ו

והשבתי חיה רעה מן הארץ - על דעת ר' יהודה שאמר מעבירן מן העולם (תו"כ פרק ב א), הוא כפשוטו שלא יבואו חיות רעות בארצם, כי בהיות השבע וברבות הטובה והיות הערים מלאות אדם לא תבאנה חיות בישוב. ועל דעת רבי שמעון שאמר משביתן שלא יזיקו (שם) יאמר והשבתי רעת החיות מן הארץ.

* רמב"ם (ספר מורה הנבוכים חלק ג פרק מ) : ... והיות הבהמה נהרגת כשתהרוג אדם, אינו לקחת דין ממנה כמו שירחיקו עלינו הצדוקים, אבל הוא לקחת הדין מבעליה, ומפני זה נאסר ליהנות בבשרה מפני שיפליג בעל הבהמה לשמרה, וידע שאם תהרוג גדול או קטן בן חורין או עבד יפסיד דמיה על כל פנים, ואם תהיה מועדת יתחייב כופר מוסף על אבדת דמיה, והיא הסבה בעצמה בהריגת בהמה נרבעת, מפני שיזהר בעל הבהמה בה וישמרה כשמרו אנשי ביתו שלא תעלם מעיניו ...

** רמב"ם (הלכות נזקי ממון פרק י הלכה א) : שור שהמית את האדם בכל מקום, בין גדול בין קטן, בין עבד בין בן חורין, אחד תם ואחד מועד הרי זה נסקל. ואם המית את הגוי פטור כדיניהם.

והוא הנכון, כי תהיה ארץ ישראל בעת קיום המצות כאשר היה העולם מתחילתו קודם חטאו של אדם הראשון אין חיה ורמש ממית אדם, וכמו שאמרו (ברכות לג א) אין ערוד ממית אלא חטא ממית. וזה שאמר הכתוב (ישעיה יא ח) ושעשע יונק על חור פתו, וכן ופרה ודוב תרענה ואריה כבקר יאכל תבן (שם פסוק ז), כי לא היה הטרף בחיות הרעות, רק מפני חטאו של אדם כי נגזר עליו להיות טרף לשני יהם והושם הטרף טבע להם גם לטרופו זו את זו, כידוע כי בטרפם האדם פעם אחת יוסיפו להיות רעים יותר, וכן אמר הכתוב (יחזקאל יט ג) וילמד לטרופו טרף אדם אכל.

והנה בבריאתו של עולם נאמר בחיות שנתן להם העשב לאכלה דכתיב (בראשית א ל) ולכל חית הארץ ולכל עוף השמים ולכל רומש על הארץ אשר בו נפש חיה את כל ירק עשב לאכלה, ואמר הכתוב "ויהי כן", כי הוא הטבע אשר הושם בהם לעד, ואחר כך למדו הטרף מפני החטא הממית כאשר פירשתי. וכשהותר שחיתת בעלי החיים לבני נח אחרי המבול והזהיר על האדם (שם ט ה) ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש וגו' את נפש האדם, ולא נפש חיה מיד חיה בחברתה, נשאר על מנהגם לטרופו. ובהיות ארץ ישראל על השלמות, תשבת רעת מנהגם ויעמדו על הטבע הראשון אשר הושם בהם בעת יצירתם, וכבר הזכרתי מזה בסדר תולדות נח (בראשית ט ו).

ועל כן אמר הכתוב על ימי הגואל היוצא מגזע ישי, שישוב השלום בעולם ויחדל הטרף ורעת הבהמה וכל הרמש כאשר היה בטבעם מתחילה. והכוונה היתה בו על חזקיהו שביקש הקדוש ברוך הוא לעשותו משיח (סנהדרין צד א), ולא עלתה זכותם לכך, ויהיה המעשה על המשיח העתידי לבא.

5. רמב"ן בראשית פרק א פסוק כט

הנה נתתי לכם את כל עשב זורע זרע - לא הרשה לאדם ולאשתו להמית בריה ולאכול בשר, אך כל ירק עשב יאכלו יחדיו כלם, וכשבאו בני נח התיר להם בשר, שנאמר (להלן ט ג) כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה כירק עשב נתתי לכם את כל. כירק עשב שהתירתי לאדם הראשון התירתי לכם את כל, לשון רש"י. וכן פירש הרב במסכת סנהדרין (נט: ד"ה לא הותר) ולכל חית הארץ, לכם ולחיות נתתי העשבים ואת האילנות ואת כל ירק עשב לאכלה. ואם כך יהיה פירוש "את כל ירק עשב לאכלה" "ואת כל ירק עשב".

ואינו כן, אבל נתן לאדם ולאשתו כל עשב זורע זרע וכל פרי עץ. ולחית הארץ ולעוף השמים נתן כל ירק עשב, לא פרי העץ ולא הזרעים. ואין מאכלם יחד כלם בשוה, אך הבשר לא הורשו בו עד בני נח כדעת רבותינו. והוא פשוטו של מקרא. והיה זה, מפני שבעלי נפש התנועה יש להם קצת מעלה בנפשם, נדמו בה לבעלי הנפש המשכלת,*** ויש להם בחירה בטובתם ומזוניהם, ויברחו מן הצער והמיתה. והכתוב אומר מי יודע רוח בני האדם העולה היא למעלה ורוח הבהמה היורדת היא למטה לארץ (קהלת ג כא).

וכאשר חטאו, והשחית כל בשר את דרכו על הארץ, ונגזר שימותו במבול, ובעבור נח הציל מהם לקיום המין, נתן להם רשות לשחוט ולאכול, כי קיומם בעבורו.

ועם כל זה לא נתן להם הרשות בנפש ואסר להם אבר מן החי. והוסיף לנו במצות לאסור כל דם, מפני שהוא מעמד לנפש, כדכתיב (ויקרא יז יד) כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא ואמר לבני ישראל דם כל בשר לא תאכלו כי נפש כל בשר דמו הוא, כי התיר הגוף בחי שאינו מדבר אחר המיתה, לא הנפש עצמה. וזה טעם השחיטה, ומה שאמרו (ב"מ לב ב) צער בעלי חיים דאורייתא. וזו ברכתנו שמברך "אשר קדשנו במצותיו וצונו על השחיטה". ועוד אדבר בענין המצוה בדם בהגיעי שם (ויקרא יז יא - יד), אם גומר השם עלי ...

6. רמב"ן בראשית פרק ו פסוק יב

כי השחית כל בשר את דרכו - אם נפרש כל בשר כמשמעו, ונאמר שאפילו בהמה וחיה ועוף השחיתו דרכם להזקק לשאינן מינן, כמו שפירש רש"י, נאמר כי מלאה הארץ חמס מפניהם, לא מפני כולם אלא מפני מקצתם, וסיפר עונש האדם לבדו. או שנאמר שלא שמרו גם בזה תולדותם, והיתה כל הבהמה טורפת וכל העוף דורס, והנה גם הם עושים חמס. ועל דרך הפשט "כל בשר" זה כל האדם, ולמטה יפרש כל בשר אשר בו רוח חיים (להלן ז טו), ומכל החי ומכל בשר (להלן פסוק יט), כל חי בגוף, אבל בכאן "כל בשר" כל האדם, וכן יבא כל בשר להשתחוות לפני (ישעיה סו כג), וכן בשר כי יהיה בעורו (ויקרא יג כד).

7. רמב"ן בראשית פרק ח פסוק כא

וטעם בעבור האדם - כי בעבורו נענשו, ואם אדם לא חטא היו הם ניצולין אף על פי שהשחיתו גם הם דרכם.

*** רמב"ן (בראשית פרק ב פסוק ז) : ... ודע כי המתחכמים במחקר חלקו באדם. מהם יאמרו (ראב"ח הנשיא, ראב"ע שמות כג כה) כי באדם שלש נפשות, נפש הגדול כצומח, או תאמר בזו נפש הגדול, ובו עוד נפש התנועה שהזכירה הכתוב (לעיל א כ - כד) בדגים ובחיה ובכל רומש על הארץ, והשלישית הנפש המשכלת. ומהם יאמרו (שמונה פרקים להרמב"ם פ"א) כי זאת הנפש אשר באדם מפי עליון, בה ימצאו שלש הכחות האלה, ורק היא יחידה. והכתוב הזה כפי משמעו ירמוז כן ... אבל אונקלוס אמר והות באדם לרוח ממללא. נראה שדעתו כדברי האומרים שהם נפשות שונות וזאת הנפש המשכלת אשר נפחה השם באפיו היתה בו לנפש מדברת. וכן נראה לי מדעת רבותינו ... ואם כן יאמר הכתוב וייצר ה' אלקים את האדם - יצירת תנועה שהיה האדם נוצר, כלומר בעל תנועה, כי היצירה היא החיות וההרגש, שבהם הוא אדם לא גבול העפר, וכמו שאמר ויצר ה' אלקים מן האדמה כל חית השדה ויבא אל האדם (להלן ב יט), ואחרי שיצרו בהרגשה נפח באפיו נשמת חיים מפי עליון להוסיף הנפש הזאת על היצירה הנזכרת, ויהי האדם כולו לנפש חיה - כי בנשמה הזאת ישכיל וידבר, ובה יעשה כל מעשה, וכל הנפשות וכחותן לה תהיינה ...